

Παρακμή της ημινομαδικής κτηνοτροφίας (Σοφία Μπούμπα, Εκπαιδευτικός- Λαογράφος)

/ [Πεμπουσσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες](#)

Προκειμένου να κατανοήσουμε τους παράγοντες στους οποίους οφείλεται η ανάπτυξη της κτηνοτροφίας κι εν συνεχεία η παρακμή αυτής, πρέπει να λάβουμε υπόψη μας τις κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές συνθήκες που επικρατούσαν στην περιοχή, όπου ήταν εγκατεστημένοι οι Βλάχοι. Οι συνθήκες αυτές υπήρξαν ευνοϊκές για την πληθυσμιακή αυτή ομάδα των κτηνοτρόφων από τη στιγμή που υποδουλώθηκαν στο φεουδαρχικό καθεστώς της οθωμανικής αυτοκρατορίας, το οποίο βασιζόταν στην στρατιωτική του κυριαρχία και στην άμεση οικονομική εκμετάλλευση των κατακτημένων πληθυσμών μέσα από μηχανισμούς υποτέλειας (Nitsiakos, 1985, σ. 17). Χάρη στο θεσμό του τσιφλικιού αναπτύχθηκε το τσελιγκάτο κι αντιστρόφως. Η σχέση μεταξύ των δυο υπήρξε συμπληρωματική και αλληλοεξαρτώμενη [39]. Ο τρόπος οργάνωσης της παραγωγής του τσιφλικιού ήταν α) οι εκτατικές καλλιέργειες, β) η ενοικίαση μεγάλων εκτάσεων γης στους τσελιγκάδες για την χρήση αυτών ως βοσκοτόπων για τα κοπάδια τους (Νιτσιάκος, 1995). Το τσελιγκάτο λειτουργούσε χάρη στην ύπαρξη α) κεφαλαίου (ζωικού, χρηματικού και σε ορισμένες

περιπτώσεις ύπαρξη ιδιόκτητων εκτάσεων στα πεδινά) και β) στην ύπαρξη εργατικού δυναμικού.

Τα μεγάλα προβλήματα για την ημινομαδική κτηνοτροφία εμφανίστηκαν από την ίδρυση του ελληνικού κράτους και κυρίως από το 1881 κι εξής με την ενσωμάτωση της Θεσσαλίας στον εθνικό κορμό της Ελλάδας. Αυτό πρακτικά σήμαινε για τους κτηνοτρόφους που μετακινούνταν από την Ήπειρο στην Θεσσαλία για το ξεχειμώνιασμα, ότι ο θερινός τους οικισμός ανήκε στην Οθωμανική αυτοκρατορία, ενώ τα χειμαδιά τους ανήκαν πλέον εντός των συνόρων του ελληνικού κράτους.

Η εγκατάλειψη της ημινομαδικής κτηνοτροφίας από τα πολύ πλούσια ή τα πολύ φτωχά στρώματα των βλάχικων κοινοτήτων, ως αποτέλεσμα της αγροτικής μεταρρύθμισης του ελληνικού κράτους, ξεκίνησε το 1917. Ο κρατικός μηχανισμός στόχευε στην κατάτμηση των τσιφλικιών και την διανομή αυτών στους αγρότες και την προώθηση της εντατικής καλλιέργειας έναντι της εκτατικής που ίσχυε μέχρι πρότινος με το θεσμό των τσιφλικιών. Οι συνέπειες για την κτηνοτροφία ήταν καταστροφικές, καθώς με την απαλλοτρίωση των τσιφλικιών και με την μετατροπή τους σε μικρότερους γεωργικούς κλήρους αυτομάτως μειώνονταν τα χειμερινά βοσκοτόπια (γενικότερα) και οι μεγάλες, ενιαίες εκτάσεις γης (ειδικότερα) (Ψυχογιός & Παπαπέτρου, 1984). Αυτό πρακτικά σήμαινε: α) την

άνοδο των ενοικίων των εναπομεινάντων βοσκοτόπων, β) την έλλειψη βοσκοτόπων που να καλύπτουν σε ικανοποιητικό βαθμό τις ανάγκες των κοπαδιών των ημινομαδικών κτηνοτρόφων, γ) την αδυναμία των κτηνοτρόφων να διασχίσουν με τα πολυπληθή τους κοπάδια τις καλλιεργημένες εκτάσεις γης που είχαν εξαπλωθεί κατά μήκος των μεταναστευτικών πορειών (Νιτσιάκος, 1995).

Οι δυσμενείς συνθήκες είχαν ως επακόλουθο να περάσει σε μια καινούρια ιστορική φάση η ημινομαδική κτηνοτροφία. Όσον αφορά στους τσελιγκάδες, άλλοι στράφηκαν στη γεωργία, άλλοι μετέτρεψαν ένα τμήμα του ζωικού τους κεφαλαίου σε έγγεια ιδιοκτησία, παρατείνοντας κατ' αυτόν τον τρόπο τη λειτουργία των τσελιγκάτων τους. Άλλοι, στράφηκαν προς το εμπόριο κι άλλοι προς τα αστικά επαγγέλματα. Σχετικά με τις μάζες των φτωχών, η αγροτική μεταρρύθμιση συνέβαλε καθοριστικά στο να αποκτήσουν ιδιωτικό κλήρο γης. Ένα μέρος των κτηνοτρόφων εγκατέλειψε την κτηνοτροφία χάριν της γεωργίας, ενώ υπήρξαν κι εκείνοι, οι οποίοι μετανάστευσαν [40].

Το ελληνικό κράτος μπρος σ' αυτήν την κατάσταση, αγωνιώντας για την τύχη της ίδιας του της οικονομίας με την αποδυνάμωση του κτηνοτροφικού τομέα, τον οποίο είχε τόσο ανάγκη, έλαβε μια σειρά από μέτρα προκειμένου να επανακάμψει ο τομέας αυτός. Το πρώτο και το δεύτερο μέτρο αφορούσε τα βοσκοτόπια. Σύμφωνα με το πρώτο μέτρο, το διάταγμα της 9ης Μαΐου 1927 «περί θεμιτού μισθώματος», ο εκμισθωτής δεν είχε το δικαίωμα να υπερβεί τη τιμή που είχε καθορίσει το κράτος όσον αφορά στα μισθώματα των βοσκοτόπων (Καραβίδας, 1991). Το δεύτερο μέτρο σχετιζόταν με το νόμο 4818 που εξεδόθη τη 16η Ιουλίου 1930, «περί ενοικιοστασίου βοσκών», σύμφωνα με τον οποίο ο εκμισθωτής υποχρεούτο να εκμισθώσει —σε τιμή καθορισμένη από το κράτος— επί σειρά ετών το βοσκότοπό του στον ίδιο κτηνοτρόφο που το είχε εκμισθώσει την περασμένη χειμερινή ή θερινή περίοδο (Campbell, 1976).

Άλλο ένα κρατικό μέτρο ήταν η ψήφιση του διατάγματος 1223 της 3ης/4ης Μαΐου 1938 με το οποίο οι ημινομάδες κτηνοτρόφοι έπρεπε να εγγραφούν στους κοινοτικούς καταλόγους είτε των χωριών όπου ξεχειμάζαν είτε εκείνων που ξεκαλοκαίριαζαν προκειμένου να εξασφαλίσουν βοσκή στα κοινοτικά λιβάδια (Campbell, 1976, σσ. 15-16). Κατά τον Β. Νιτσιάκο (1995) ένα από τα σημαντικότερα μέτρα ήταν η χορήγηση από το κράτος προς τους κτηνοτρόφους δανείων για να μπορέσουν να δημιουργήσουν βιώσιμα κοπάδια και να αποκτήσουν τα υλικοτεχνικά μέσα που τους ήταν απαραίτητα για να κινούνται ανεξάρτητα.

Τα παραπάνω μέτρα είχαν ως αποτέλεσμα την αποδέσμευση ενός μεγάλου τμήματος κτηνοτρόφων από τον ασφυκτικό κλοιό του τσελιγκάτου. Ακολούθησε σταδιακή αντικατάσταση των τσελιγκάτων από μορφές κτηνοτροφικών συνεταιρισμών, όπου κτηνοτρόφοι ίδιου ή παρόμοιου οικονομικού υποβάθρου εκμεταλλεύονταν επί ίσοις όροις τα μέσα παραγωγής. Η φάση αυτή, που διήρκησε από την αγροτική μεταρρύθμιση ως τον εμφύλιο πόλεμο, υπήρξε μεταβατική, μεταξύ του τσελιγκάτου και της ανεξάρτητης, κατά κύριο λόγο οικογενειακής, παραγωγικής μονάδας (Νιτσιάκος, 1995).

Η σημερινή κατάσταση της ημινομαδικής κτηνοτροφίας χαρακτηρίζεται από «εσωτερική οικονομική ισότητα». Ο κρατικός σχεδιασμός για οικονομική ενίσχυση των κτηνοτρόφων σχετιζόταν με την αναγκαιότητα της αναπαραγωγής του συστήματος στο οποίο είχαν ενσωματωθεί οι παραγωγοί. Η δημογραφική αφαίμαξη των χωριών μετά την εγκατάλειψη της υπαίθρου την περίοδο που το κράτος εφάρμοζε στον τομέα της γεωργίας προγράμματα εντατικής καλλιέργειας, υπήρξε

ένα από τα σημαντικότερα κοινωνικά αλλά κι εθνικά προβλήματα που καλούνταν το κράτος να αντιμετωπίσει (Nitsiakos, 1985; Νιτσιάκος, 1995).

Αν και μέσω της κρατικής παρέμβασης εξαλείφθηκε η εσωτερική ανισότητα και εκμετάλλευση μεταξύ των κτηνοτρόφων, εντούτοις αντικατεστάθη από μορφές εξάρτησης και υποταγής σε εξωτερικούς μηχανισμούς πάνω στους οποίους οι κτηνοτρόφοι δεν είχαν κανέναν έλεγχο (κυρίως τους κρατικούς πιστωτικούς οργανισμούς και την αγορά). Κατά τον Β. Νιτσιάκο (1985 και 1995) οι κτηνοτρόφοι είναι ίσοι μεταξύ τους επειδή δεν έχουν την δυνατότητα να αποκτήσουν πλούτο, ενώ όλοι μπορούν να αποκτήσουν ένα βιώσιμο κοπάδι. Μπορεί να είναι ανεξάρτητοι όσον αφορά τις μεταξύ τους επαγγελματικές σχέσεις, όμως εξαρτώνται από εξωτερικούς παράγοντες προκειμένου να λειτουργήσουν αυτόνομα. Μέσα από τον κτηνοτροφικό τομέα είναι αδύνατον να επεκτείνουν την συσσώρευση κεφαλαίου, παρά την ιδιοκτησιακή τους ανεξαρτησία. Η κτηνοτροφία ασκείται στα πλαίσια της επιβίωσης και της αναπαραγωγής τους. Το πιο τρανό παράδειγμα της δυσμενούς κατάστασης στην οποία έχει περιέλθει η κτηνοτροφία είναι το γεγονός ότι παρότι το κράτος παρέχει επιδοτήσεις προκειμένου να κρατήσει ανθρώπινο δυναμικό στον κτηνοτροφικό τομέα, εντούτοις η σημερινή γενιά δεν ανταποκρίνεται θετικά στο κάλεσμα (Nitsiakos, 1985).

[Διαβάστε ολόκληρη τη μελέτη εδώ](#)

Παραπομπές:

39. «(...) η νομαδική κτηνοτροφία ησκήθη πάντοτε εν συνδυασμώ προς το Τσιφλίκι, το οποίον, περιορίζον την καλλιέργειαν των κολλήγων εν στενοτέρω χώρῳ, αφήνει ευρείας εκτάσεις βοσκησίμους εις τας πεδιάδας όπου παραχειμάζουν τα νομαδικά ποίμνια, ούτω πως δε εξασφαλίζει τους μεγαλύτερους πόρους του, οίτινες είνε συγχρόνως και πόροι ασφαλιστικοί, από τας βοσκάς κυρίως.» (Καραβίδας, 1991, σ. 35).

40. Ο Β. Νιτσιάκος (1995) επισημαίνει ότι οι κτηνοτρόφοι που αναγκάστηκαν να μεταναστεύσουν είχαν ως απώτερο στόχο —στην αρχή τουλάχιστον— να εξασφαλίσουν χρήματα στο εξωτερικό προκειμένου να επιστρέψουν με αυτά στον τόπο καταγωγής και να σχηματίσουν ένα δικό τους βιώσιμο κοπάδι.